

VU Research Portal

Violence, Drugs and Crochet

van Wijk, J.M.M.L.

2014

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Wijk, J. M. M. L. (2014). *Violence, Drugs and Crochet: An Ethnography of Masculinities, and Changing Gender Relations on the Mexican Riviera*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Samenvatting: Geweld, Drugs en Haken: Een Etnografie over Mannelijkheid en Veranderende Genderrelaties aan de Mexicaanse Riviera

Dit onderzoek naar mannelijkheid en geweld vond plaats in Playa del Carmen en Cancun, in Quintana Roo, Mexico. De groeiende toeristen industrie in dit gebied brengt grote veranderingen met zich mee. Arbeidsmogelijkheden voor mannen en vrouwen trekken migranten aan vanuit het hele land. Tevens is er een hoog aantal aangiftes van geweld tegen vrouwen. Deze combinatie van factoren maakten dit gebied een goede locatie om te onderzoeken hoe de relatie tussen mannelijkheid en geweld verloopt in een setting van socio-economische transformatie. Welke rol speelt geweld in de 'performance' van mannelijkheid, en resulteert het onvermogen om de (hoofd) kostwinnaar te zijn in (meer) geweld tegen vrouwen? Mexicaanse nationale en lokale wetten zijn gericht op het terugdringen van geweld tegen vrouwen, hoe wordt de 'performance' van mannelijkheid beïnvloed door dit beleid? Geweld tegen vrouwen wordt vaak benaderd alsof het plaats vindt geïsoleerd van de maatschappij in het algemeen. Ik onderzoek hoe huiselijk geweld beïnvloedt wordt door andere vormen van geweld. En, welke rol spelen alcohol en drugs die vaak als causale oorzaken van huiselijk geweld worden gezien?

Methodologische beperkingen, zoals eigen veiligheid en de toegang tot de onderzoekspopulatie, maakte dat ik op zoek ging naar informanten binnen een aantal organisaties. De Anonieme Alcoholisten (AA), de gevangenis, en de organisatie voor Integrale Familie Ontwikkeling (DIF), waren belangrijk voor dit onderzoek. Binnen deze organisaties onderzoek doen betekende dat ik voornamelijk in contact kwam met mannen uit de lagere sociale klassen. Zij worden vaker bestraft binnen het juridisch systeem, zij vallen binnen de doelgroep van de DIF, en zij hebben geen geld voor privé behandeling voor drugs verslaving en andere problemen. Onderzoek doen onder mensen uit de lagere sociale klassen had gevolgen voor het soort geweld dat ik ging onderzoeken. Huiselijk geweld is ingebed binnen een scala van geweld.

Bijna alle informanten waren migranten, hun achtergronden waren heel verschillend. Sommigen kwamen uit grote steden als Mexico stad of Veracruz terwijl anderen van het platteland kwamen, soms van verafgelegen gebieden. De soorten geweld die ze hadden ervaren en uitgeoefend waren ook verschillend, afhankelijk van locatie. Bijvoorbeeld, de informanten met een stedelijke achtergrond waren in contact gekomen met geweld gerelateerd aan bendes, iets dat niet waarschijnlijk was in de rurale gebieden. Ondanks de verschillen waren alle mannen die als volwassenen geweld gebruikten, opgegroeid in omstandigheden waar vaak verschillende vormen van geweld, zoals fysiek en emotioneel geweld van ouders, aanwezig waren. Doorgaans wordt in het denken aan geweld, fysiek geweld als ernstiger te beschouwd dan niet-fysiek geweld. Deze dissertatie laat zien hoe zeer dit onterecht is. Verwaarlozing, afwijzing en andere vormen van psychologisch geweld doen pijn net zoals fysiek geweld. De relatie tussen direct geweld (fysiek en niet fysiek), structureel geweld en symbolisch geweld komt aan de orde. Deze verschillende vormen van geweld hebben een wisselwerking en reproduceren elkaar. Voor de informanten van dit onderzoek betekende het frequente voorkomen van geweld, dat geweld genormaliseerd raakte. De informanten vonden dat een ouderlijk pak slaag met een riem een normale manier van disciplineren/opvoeden was. Extreme vormen van geweld werden herkend als zodanig, maar het leven met geweld betekent dat men zich aanpast aan de gewelddadige realiteit. De normalisatie van geweld is een coping mechanisme. Het geweld waarvan men getuige is, dat men heeft ervaren, en ook het geweld dat men zelf heeft gebruikt, wordt gebagatelliseerd. Eveneens wordt de ongelijkheid van sociale structuren vaak niet ervaren als onrecht, een vorm van geweld, het is gewoon zoals het is.

De zware omstandigheden waar de informanten in leefden, maakten dat zij gewelddadig gedrag reproduceerden. Sommigen hadden gezworen zelf als volwassenen nooit geweld te zullen gebruiken, omdat zij het gedrag van hun vaders niet wilden herhalen. Echter, wanneer men gewoon is geweld te ervaren blijkt het moeilijk het niet te reproduceren. De informanten associëren man zijn met dominantie (indien nodig door middel van geweld), met de lakens uitdelen, maar ook met de kostwinnaar zijn. Deze aspecten van mannelijkheid worden geassocieerd met 'machismo'. Opgroeien onder gewelddadige omstandigheden maakte dat de informanten zich confirmeerden aan de hegemonie van 'machismo'. Binnen Gender Studies wordt machismo wel als oorzaak van geweld gezien, er wordt weinig aandacht besteed aan de wijze waarop geweld bepaalde genderidentiteiten produceert. Terwijl gewelddadige omstandigheden machismo produceert, legitimeert machismo tegelijkertijd gewelddadig gedrag.

In het publieke discours in Mexico worden alcohol en drugs gebruik van mannen gezien als de belangrijkste oorzaken achter gewelddadig gedrag. Alcohol drinken is een vast onderdeel van het samenzijn van mannen, het einde van de werkweek wordt gevierd met grote hoeveelheden alcohol. Binnen het huidige verslavingsonderzoek gaat veel aandacht naar veranderingen in het brein ten gevolge van drugsgebruik, een beeld wordt gecreëerd van een verziekt brein met een constante zucht naar drugs. Het definiëren van alcohol en drugsgebruik als een ziekte maakt dat de context waarin dit gedrag voorkomt onderbelicht blijft. De functie die het gebruik van alcohol en drugs kan hebben als coping mechanisme om de harde omstandigheden te kunnen verdragen verdient meer aandacht.

De AA was een belangrijke locatie om onderzoeksparticipanten te vinden. De notie van verslaving als een ziekte wordt als gemeengoed geaccepteerd door de lokale leden van de AA. De AA biedt een verklarend verhaal voor alle veroorzaakt leed: het lijden aan de ziekte verslaving leidt uiteindelijk onvermijdelijk tot geweld, gevangenschap, ziekte en uiteindelijk de dood. Volgens Furedi (2004) zoeken mensen ten tijde van toenemende individualisering betekenissen in zich zelf. De populariteit van de AA kan hiermee deels verklaard worden. Echter, het voorgeschreven medicijn, het bijwonen van de groepsbijeenkomsten, geneest de ziekte niet maar heeft een sociale functie. Iedereen is welkom bij de AA. Binnen de AA vonden de informanten een veilige plek waarbinnen zij iets van hun kwetsbaarheid konden laten zien. Hegemonische masculiniteit werd bevestigd door grof taalgebruik, het refereren aan seks en geweld. Tegelijkertijd hoefde, voor even, binnen de liminale ruimte van de groep, niet beantwoord te worden aan de verwachtingen van het ideaal van hegemonische mannelijkheid. Aangezien problemen worden gedefinieerd als individueel en niet maatschappelijk worden onderdrukkende structuren, of het nou gaat om de hegemonie van machismo of die van de hogere sociale klasse, niet aan de kaak gesteld.

Gebruikte terminologieën in dit boek, van normalisatie van geweld, symbolisch geweld en hegemonie duiden op onze neiging tot confirmeren aan de structuren waarin wij leven. Ongeacht hoe gewelddadig of disfunctioneel, we hebben de neiging om ons aan te passen aan de ons omgevende structuren niet om deze omver te werpen. Dit is meestal niet een bewust proces, de notie symbolisch geweld refereert expliciet aan het onbewuste, belichaamde proces van deelneming aan eigen onderdrukking. Bourdieu (1992) beargumenteert dat mannelijke dominantie een van de meest paradigmatische vormen van symbolisch geweld is; dit is de reden dat veel vormen van niet fysiek huiselijk geweld onopgemerkt blijven. Zoals Stark (2006) beargumenteert zijn praktijken van dwang en controle nauwelijks te onderscheiden van normale processen van mannelijke dominantie.

De vraag of vrouwen in gelijke aantallen daders zijn van huiselijk geweld als mannen, heeft geleid tot polemische discussies onder theoretici van huiselijk geweld. Om de tegengestelde theorieën samen te

brengen stelde Johnson (1995) nieuwe begrippen voor om onderscheid te kunnen maken tussen verschillende vormen van geweld, namelijk 'patriarchaal terrorisme' versus 'veelvoorkomend echtelijk geweld'. Met de micro sociologie van geweld heeft Collins (2008) een nieuw perspectief aan het debat toegevoegd. 'Afstemming' (entrainment) is het sleutel begrip binnen dit perspectief: het refereert aan het proces van het vervlechten met elkaar, van het synchroniseren. De agressor en het slachtoffer leren samen een gedragspatroon waarbij de agressor macht verkrijgt uit het synchronisatie proces. De slachtoffers hebben hun eigen aandeel in dit proces doordat zij ruimte geven aan de agressor om het agressieve gedrag uit te leven.

Verassend genoeg wordt in het debat rondom huiselijk geweld door veel auteurs nauwelijks aandacht besteed aan de wijze waarop gender kleur geeft aan betekenissen en praktijken van geweld. Collin's focus op het proces van geweld zelf is van grote waarde voor dit onderzoek, echter een puur micro-sociologisch perspectief is niet genoeg om huiselijk geweld te begrijpen. Binnen de context van dit onderzoek zijn het eerder mannen dan vrouwen die macht kunnen halen uit de relatie. Vrouwen zijn eerder geneigd zich in een onderschikte positie te voegen; aan mannen macht verlenen past in de manier waarop zij uiting geven aan hun gender identiteit. Vrouwen zijn ook eerder geneigd om hun gedrag als gewelddadig te bestempelen dan mannen omdat geweld niet een normaal aspect is van de wijze waarop zij aan gender gestalte geven. Voor de mannelijke informanten in dit onderzoek was gewelddadig gedrag een normale manier om uiting te geven aan hegemonische masculiniteit. Mannen moeten hun dominantie laten zien, doen ze dat niet dan worden ze gezien als *mandillones*, slappelingen. Echter, hegemonische masculiniteit kan conflicteren met nieuwe Mexicaanse wetten en beleidsmaatregelen die vrouwen moeten beschermen. Met geweld een dominante positie opleggen is niet altijd meer geaccepteerd.

Wat onder geweld wordt verstaan wordt bepaald door politiek en gender en is onder constante reconstructie (Hume 2008). Het ontstaan van nieuwe definities van (huiselijk) geweld en hun inclusie in de wet laten zien dat machtsverhoudingen veranderen. Nieuwe categorieën, zoals die van slachtoffer van huiselijk en seksueel geweld ontstaan terwijl het aantal geweldssituaties niet noodzakelijk is veranderd. In Mexico zijn deze nieuwe categorieën ontstaan in de jaren 1970 en '80. Internationale druk op Mexico om te democratiseren en moderniseren gaven kracht aan de feministische beweging. De feministische beweging lobbyde voor het veranderen van de wet om vrouwen te beschermen tegen verkrachting, inclusief verkrachting binnen het huwelijk, en huiselijk geweld. Tal van nieuwe wetten zijn gecreëerd sindsdien en een aantal overheidsinstanties is belast met het uitvoeren van deze wetten. Non-gouvernementele organisaties volgden met programma's voor (de bescherming van) vrouwen. De uitvoering van de wetten en beleidsmaatregelen mislukken vaak door bureaucratische fouten, een gebrek aan politie capaciteit en corruptie. Echter, deze organisaties hebben er wel voor gezorgd dat men zich bewust geworden is van het bestaan van geweld tegen vrouwen en de mogelijkheid aangifte te doen. De normalisatie van geweld wordt zo bestreden, vrouwen leren dat geweld niet iets is dat ze moeten accepteren; ze kunnen zich wenden tot de politie of een andere organisatie voor hulp. Deze wetenschap geeft kracht en stelt sommige vrouwen in staat de relationele machtsbalans te herzien. Sommige vrouwen zijn in staat om het geweld een halt toe te roepen door uit het proces van afstemming met hun gewelddadige partner te stappen. Mannen bleken eveneens bewust van het onderwerp. De bereidheid om over huiselijk geweld te willen praten was opvallend, naast de interviews met mannen die ik had ontmoet binnen de organisaties waar ik mee samen werkte, had ik toevallige ontmoetingen met mannen waarbij het onderwerp geweld ter sprake kwam. Behalve de mannen die hadden geleerd om hun eigen (potentieel) gewelddadige gedrag af te keuren, waren er de mannen die ook bewust waren geworden van de wetten tegen huiselijk geweld maar die het ingrijpen van de overheid, op wat zij als hun privé terrein zagen, afkeurden.

De mannelijke autoriteit staat onder druk in dit gebied, het behouden van een positie als kostwinnaar of hoofd van het huishouden in dit dure toeristen gebied is onmogelijk voor veel arbeiders, vooral voor mannen uit de lagere rangen van de arbeidsmarkt. Veel mannen hebben geen andere keus dan hun vrouwen toe te staan te werken omdat het onmogelijk is op één inkomen rond te komen. De mannen gaven uiting aan hun zorgen over de opvoeding van de kinderen, en ook over het feit dat vrouwen toetreden tot een sociaal leven buiten de deur, en buiten de controle van de man. Deze zorgen kunnen in het bijzonder acuut zijn voor mannen van het platteland die in hun dorpen van oorsprong vaak in staat waren geweest een traditionele rolverdeling vast te houden. De overgang naar deze stedelijke zone kunnen de hun gebruikelijke percepties omtrent genderrelaties danig tegenspreken. Deze overgang kan gevoelens van angst en onrust teweeg brengen, de mannen zelf hebben het vaak over jalousie waarmee ze gevoelens van controleverlies over hun partner tot uitdrukking brengen. In de woorden van de sociaal wetenschapper zijn deze mannen 'disempowered' of in 'crisis'. De aanname van toenemend geweld als een gevolg van deze crisis kan niet bevestigd worden. Voor de informanten was geweld, in enige vorm, deel van hun leven, geweld was vaak genormaliseerd en werd niet altijd als geweld herkend. Beleid dat er op gericht is vrouwen te beschermen maakt geweld tegen vrouwen zichtbaar. Het uitoefenen van dwang of controle, gedrag in overeenstemming met hegemonische masculiniteit, worden nu benoemd als geweld. Vrouwen die dit soort gedrag ondergingen beginnen zich zelf te zien als slachtoffers. Zoals ik heb beargumenteerd, zijn verschillende vormen van geweld met elkaar verbonden en zodra symbolisch geweld afneemt heeft dat effect op andere vormen van geweld. Het toenemend herkennen van geweld als iets dat niet normaal is, en daarmee het ervaren van slachtofferschap, maakt dat vrouwen de hulp inroepen van overheidsorganisaties als de DIF en de politie. Het feit dat zij organisaties kennen die hen willen helpen, of ze daar nou toe in staat zijn of niet, maakt dat de machtsbalans in hun relatie kan veranderen.

Terwijl deze ontwikkelingen een hoopvolle kijk op de toekomst geven zijn er ook redenen voor zorg. Ten eerste; wat gaat er gebeuren als het publiek merkt dat de beleidsmaatregelen gericht op het beschermen van vrouwen niet zo effectief zijn als ze lijken. Zodra vrouwen merken dat feitelijke veroordelingen voor huiselijk geweld tamelijk zeldzaam zijn, dat de politie alleen kan ingrijpen als ze de dader betrappen tijdens de overtreding, dat hun partners waarschijnlijk niet zullen worden opgepakt als ze geld of invloed hebben, zullen zij dan nog in staat zijn de machtsbalans te veranderen? Ten tweede: beleid dat erop gericht is om vrouwen te beschermen heeft weinig te bieden aan mannen. Het geweld dat zij uitoefenden op hun vrouwen is voor hen normaal (of was indertijd normaal), en is in overeenstemming met het gedrag dat van hen verwacht werd om niet gezien te worden als een 'mandillon', een slappeling'. Dit beleid draagt bij aan de crisis in mannelijkheid. Behalve de mannen therapie groep van de DIF worden er weinig acties ontplooit die een aanzet kunnen geven tot de deconstructie van machismo als hegemonische vorm van masculiniteit. Zelfs die mannen die hadden geleerd om (hun eigen) gewelddadige gedrag te zien als verkeerd, vroegen zich af hoe zij konden veranderen. Hoe kan je geweldloos zijn en tegelijkertijd je dominante positie in het huishouden behouden? Hoe zorg je ervoor dat anderen niet twijfelen aan je mannelijkheid terwijl je je dominante positie niet opeist?

Het laatste hoofdstuk 'Doing masculinity in a Mexican prison' laat zien dat geweld kan afnemen als geweldloos gedrag beloond wordt, en als er andere manieren worden gecreëerd waarop mannen hun mannelijkheid kunnen laten zien. Noodzaak maakt dat praktijken die doorgaans als vrouwelijk worden bestempeld, zoals haken, acceptabel kunnen zijn als ze worden verpakt in een discours van kostwinnaarschap. De flexibiliteit van mannelijkheid zou meer gemobiliseerd moeten worden om een geweldloze en meer egalitaire uiting van mannelijkheid te promoten. Het is

onwaarschijnlijk dat onder mannen van de lagere sociale klassen een dergelijke performance van mannelijkheid zal ontstaan zonder druk van buitenaf. Tijdens het schrijven van deze dissertatie woedt de drugsoorlog in Mexico. Jonge mannen, zoals mijn informanten, groeien op in een context van alledaags geweld, de hegemonie van het macho ideaal zal hierdoor versterkt worden. Het erkennen dat er iets moet veranderen is niet genoeg. Mannen moeten leren op zo'n manier uiting te geven aan hun mannelijkheid dat ze door anderen gezien worden als sterk, zonder gewelddadig te zijn. Het huidige beleid geeft aan mannen weinig aanknopingspunten. Nieuw beelden van sterke, geweldloze mannelijkheid zijn nodig om een alternatief te construeren voor de 'macho' die nog steeds tot de verbeelding spreekt van vele mannen en vrouwen.